

ФОРМИРАЊЕ ПОЈМОВА ИЗ ИСТОРИЈЕ КОД УЧЕНИКА С ЛАКОМ ИНТЕЛЕКТУАЛНОМ ОМЕТЕНОШЋУ ¹

*Александра Ђурић-Здравковић**, *Александра Новаковић***

* Универзитет у Београду, Факултет за специјалну
едукацију и рехабилитацију, Београд

** Основна школа "Сава Јовановић-Сирогојно", Земун

Циљ рада је да утврди ниво усвојености садржаја наставног предмета Историја, као и мрежу формираних појмова релевантну у оквиру наведених садржаја.

Узорак ученика овог испитивања чини 120 испитаника, оба пола. Критеријуми за избор испитаника подразумевали су: количник интелигенције ученика од 51 до 69, календарски узраст од 12,0 до 15,11 месеци, школски узраст којим су укључени ученици V, VI, VII и VIII разреда и одсуство неуролошких, психијатријских, изражених емоционалних и вишеструких сметњи.

У испитивању је коришћен Критеријумски шест знања из наставног предмета Историја.

Половина испитаника петог разреда (50 %) савладава у потпуности садржаје наставног предмета Историја. Нешто мање од половине испитаника шестог (47,78 %) и седмог разреда (45,56 %) савладава у потпуности ову област. Најмањи проценат савладаности садржаја регистрован је при решавању захтева из историје код ученика осмог разреда (24,44 %). У раду је начињен осврт на мрежу формираних појмова у оквиру овог наставног предмета.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: лака интелектуална ометеност, историја, формирање појмова

¹ Чланак представља резултат рада на пројекту "Креирање протокола за процену едукативних потенцијала деце са сметњама у развоју као критеријума за израду индивидуалних образовних програма" (бр. 179025), чију реализацију финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

УВОД

Историја, као друштвена наука, проучава прошлост људског друштва. Савремена настава историје, разумевање њеног смисла и значаја, огледа се, поред конкретних фактографских знања о догађајима и појавама из прошлости, у изградњи различитих хуманистичких циљева (Пешикан, 1994).

Важност познавања прошлости је вишеструка. Разумевање прошлости као предуслова савремених друштвених, економских и културних токова, омогућава боље разумевање и сналажење у садашњости. Познавањем основних историјских појава и процеса може се уочити веза између појава из прошлости са појавама из савременог друштвено-политичког или културолошког контекста. Веза појава и збивања из прошлости са савременим тренутком може да одређује или утиче на комплексни идентитет (индивидуални, национални, космополитски), као и на одређено наслеђе (технолошко и цивилизацијско наслеђе, културни идентитет, симболику државних празника везаних за одређене историјске догађаје) (U.S. Department of Education, 2004).

Наставни предмет Историја је једини који ученицима објашњава појмове из друштвене теорије и праксе (држава, владар, демократија...), пружа основе за изградњу идентитета (националног, културног итд), даје елементарну политичку писменост и културу, васпитава за демократију, мир и толеранцију објашњавањем појмова као што су: рат, мир и сл. и пружа основе за усвајање националних, регионалних, европских и светских културних вредности (Donovan, & Bransford, 2005).

Анализе ефеката ове наставе у истраживањима указују да је знање историје које ученици понесу из школе сиромашно и неповезано. Могући разлози оваквих резултата леже у карактеристикама интелектуалних моћи деце основношколског узраста. Постоји неколико сегмената у оквиру којих треба истраживати могућности деце за бављењем историјом и то су: развој мишљења код деце, схватање историјског времена, простора, узрочно-последичних односа, историјског језика и историјских појмова (Пешикан, 1994).

Имајући у виду комплексност захтева које овај наставни предмет поставља пред ученике самим својим садржајима, поставља се питање како ученици са лакоћом интелектуалном ометеношћу (ЛИО) савладавају предвиђене садржаје, имајући у виду специфичност њиховог развојног тока који је напомињан у многим истраживањима која су се бавила овом субпопулацијом? (Глумбић, 2005; Јапунца-Милисављевић, 2005а;

Јапунца-Милисављевић, 2005б; Јапунца-Милисављевић, Бројчин, Банковић, 2011; Бројчин, Банковић, Јапунца-Милисављевић, 2011).

Квалитет савладаности ових садржаја у нашој земљи није много испитиван, нити постоје званични истраживачки подаци који би могли да послуже за компарацију. У том смислу, циљ овог рада је да утврди ниво усвојености садржаја наставног предмета Историја, као и квалитет мреже појмова која је релевантна за овај програм.

МЕТОД РАДА

Узорак

Узорак ученика овог истраживања чини 120 испитаника. Критеријуми на основу којих се вршило укључивање испитаника у узорак подразумевали су: количник интелигенције ученика од 51 до 69, календарски узраст од 12 година до 15 година и 11 месеци, школски узраст којим су укључени ученици V, VI, VII и VIII разреда и одсуство неуролошких, психијатријских, изражених емоционалних и вишеструких сметњи.

У узорку је било заступљено више испитаника мушког пола - 68 (56,7%), у односу на испитанике женског пола - 52 (43,3%).

Инструменти

Критеријумски шест знања из наставног предмета Историја, за сваки разред, који је посебно конструисан за потребе овог истраживања, приказује ниво усвојености програмских садржаја овог наставног предмета. Пре израде критеријумског теста знања, прецизно су дефинисани оперативни, образовно-васпитни и корективни задаци. Такође, постављени су критеријуми на основу којих се одређује да ли су ученици постигли одређене образовно-васпитне циљеве и задатке, као и очекивано постигнуће на крају сваког разреда. Захтеви задатака у оквиру критеријумског теста знања представљени су у облику питања, недовршене реченице, алтернативног одговора, слике итд. Критеријуми за оцењивање дати су описно, у три нивоа: усвојио у потпуности програмске захтеве (+), делимично усвојио програмске захтеве (+-), није усвојио програмске захтеве (-). Добијени резултати на критеријумском тесту се квантификују и изражавају преко процента градива које је ученик савладао. Наводи се став аутора који сматрају да садржаји програма не захтевају генерално прилагођавање уколико 75% ученика успешно реши задатке програма (Ђордић, Бојанин, 1992).

Испитивање ученика овог узорка је спроведено индивидуално, пред крај школске године када су сви планирани програмски садржаји обрађени.

За обраду података коришћени су поступци дескриптивне статистике (фреквенција, проценат, аритметичка средина, стандардна девијација).

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Табела 1 даје приказ успешности ученика свих разреда при савладавању задатака датих у оквиру Критеријумског теста знања из историје.

Свега половина испитаника петог разреда (50 %) савладава програмске садржаје овог наставног предмета у потпуности. Укупно 3 испитаника делимично савладава садржаје из историје (или 10 %), а чак 40 % испитаника показује неуспешност при решавању ових задатака.

Нешто мање од половине испитаника шестог разреда (47.78 %) савладава у потпуности садржаје историје. Ниједан испитаник не остварује поене у категорији "делимично савладава", а чак 52.22 % испитаника показује неуспешност при решавању ових задатака.

Код ученика седмог разреда, мање од половине узорка (45.56 %) у потпуности усваја програмске садржаје из историје, ниједан ученик није дао решење које би се третирао као делимично усвојено знање, а чак 54.44 % ученика не савладава ове програмске садржаје.

Решавајући задатке теста знања за осми разред, свега 24.44 % испитаника је дало решења која подразумевају потпуну савладаност садржаја, 33.44 % показује делимичну савладаност ових садржаја, док чак 41.11 % осмака не усваја садржаје историје.

Табела 1 – Успешности свих ученика у узорку на шесту знања из историје

Историја	V разред		VI разред		VII разред		VIII разред	
	Број одг.	% (n)	Број одг.	% (n)	Број одг.	% (n)	Број одг.	% (n)
-	48	40.00 (12)	47	52.22 (16)	49	54.44 (16)	37	41.11 (12)
+-	12	10.00 (3)	0	0.00 (0)	0	0.00 (0)	31	34.44 (10)
+	60	50.00 (15)	43	47.78 (14)	41	45.56 (14)	22	24.44 (8)
Укуп.	90	100 (30)	90	100 (30)	90	100 (30)	90	100 (30)

Табела 2 даје приказ најбољих и најлошијих просечних постигнућа ученика свих разреда при савладавању програмских садржаја историје.

Први задатак у области историје у V разреду, са вредношћу $AC=0.23$, издвојио се као најтежи, са најмање освојених поена. Подразумевао је тачно одређивање трајања једне деценије, док је најбоље урађен задатак из историје, трећи са $AC=1.60$, имао за захтев навођење два весела догађаја у једној породици.

Трећи задатак у области историје на тесту знања за VI разред, са вредношћу $AC=0.67$, издвојио се као најтежи, са најмање освојених поена. Подразумевао је тачно именовање војски између којих се водио бој на Косову Пољу. Најбоље урађен задатак из историје био је први са $AC=1.13$. У овом задатку ученик шестог разреда је, од понуђених одговора, требало да се тачно определи за народ чији су потомци Срби.

Најлошије испуњен захтев у области историје на тесту знања за VII разред односио се именовање рата који је завршен офанзивом на Солунском фронту. То је био трећи задатак ($AC=0.47$). Најбоље урађен задатак из историје био је први са $AC=1.33$. У овом задатку ученик седmog разреда је, уз помоћ понуђених одговора, требало да одреди ко је био Ђорђе Петровић-Карађорђе.

Најлошије испуњен захтев у области историје на тесту знања за VIII разред односио се на именовање победника у Другом светском рату. То је био трећи задатак ($AC=0.70$). Најбоље урађен задатак из историје био је први са $AC=1.07$. У овом задатку ученик осмог разреда је, уз помоћ понуђених одговора, требало да одреди који народи су били у сукобу током Другог светског рата.

Табела 2 – Најбоља и најлошија просечна постигнућа ученика свих разреда на шесту знања из историје

Историја	Најлошије урађен задатак	Најбоље урађен задатак
V разред	1 ($AC=0.23$)	3 ($AC=1.60$)
VI разред	3 ($AC=0.67$)	1 ($AC=1.13$)
VII разред	2 ($AC=0.47$)	1 ($AC=1.33$)
VIII разред	2 ($AC=0.70$)	1 ($AC=1.07$)

ДИСКУСИЈА СА ЗАКЉУЧКОМ

Решавајући тест знања из историје свега половина испитаника петог разреда (50 %) у потпуности усваја ову област. Најмање успеха при решавању захтева из историје петаци показују при тачном одређивању

трајања једне деценије (појам је века прихватљивији за ученике узорка!), док највише тачно решених одговора нуде при темама које подразумевају облике просоцијалног понашања у породици и обухватају наводе два весела породична догађаја, као и начине понашања током њих. На овом примеру уочава се да деци социјално ближи садржаји (Бројчин, Глумбић, 2012) осликавају бољу усвојеност, док апстракције, попут деценије изазивају неразумевање.

Нешто мање од половине испитаника шестог разреда (47.78 %) савладава у потпуности ове садржаје. Најтеже освојив задатак у области историје подразумевао је тачно именовање војски између којих се водио бој на Косову Пољу. Најбоља постигнућа ученици шестог разреда показују при задатку у којем је требало да се одлуче за народ чији су потомци Срби. Претпостављамо да је разлог овакве дистрибуције постигнућа у самој природи апстракције садржаја који нису конкретни деци с ЛИО и чије усвајање подразумева дограђеност функционалних способности, као нпр. орјентација у времену и простору, која је нижег квалитета код ученика ове популације (Јапунца-Милисављевић, 2003а; Јапунца-Милисављевић, 2003б). Такође, историјски садржаји нису у окружењу ученика с ЛИО, те не могу бити фундаментално објашњени само перцептивним средствима, као што је то случај са неким садржајима других наставних предмета.

Мање од половине узорка (45.56 %) ученика седмог разреда у потпуности усваја програмске садржаје из историје. Најлошије испуњен захтев у области историје односио се именовање рата који је завршен офанзивом на Солунском фронту. Најбоља постигнућа у познавању историјских садржаја седмаци су показали у познавању личности Ђорђа Петровића-Карађорђа и његовом значају за српску историју.

Свега 24.44 % испитаника осмог разреда дало је решења која подразумевају потпуну савладаност садржаја. Најлошије испуњен захтев у области историје односио се на именовање победника у Другом светском рату. Иако су ученици знали одговор жаргонским говором ("партизани"), нису умели да међу понуђеним одговорима свеобухватније датим ("савезници") пронађу тачан. У најбоље урађеном задатку из историје ученик осмог разреда је, уз помоћ понуђених одговора, требало да одреди који народи су били у сукобу током Другог светског рата. Поред игара које деца играју у најранијем детињству, а које обавезно обухватају неке ратне прилике, информације о овом питању провлаче се кроз разне школске садржаје у виду песама, рецитација, прича, ликовних дела. Сигурно и наведене чињенице делују на добро постигнуће у овом делу програма.

У домаћој литератури не постоје доступни истраживачки извори за ученике с ЛИО са којима би могла да се начини компарација интерпретираних резултата. У иностраним истраживањима се програм историје изучава на другачији начин, те с тога, ова истраживања нису погодна за компарацију.

Зато ћемо на овом месту изнети генералне ставове истраживача из ове области чија су истраживања спроведена на старијем основно-школском узрасту.

Савладаност садржаја историје у истраживањима варира по разредима (Шефер, Лазаревић, Стевановић, 2008).

Област историје се наводи као једна од тежих за савладавање деци типичне популације (Коцић, 1999). У истраживањима савладаности садржаја историје код деце типичног развоја наводе се најлошија постигнућа у групи друштвених предмета. Лоша савладаност историје континуирано се појављује у шестом, седмом и осмом разреду, док су у петом разреду ученици далеко успешнији (Шефер, Лазаревић, Стевановић, 2008). Наше истраживање у смислу снижене савладаности садржаја историје потврђује ове податке.

Истраживачи, испитујући усвојеност садржаја друштвених предмета који се изучавају у старијем основно-школском узрасту наглашавају да се у пласирању садржаја користе језичке конструкције које су деци неразумљиве, јер захтевају истовремени рад већег броја различитих когнитивних функција. Такође, презентују се у превише софистицираним метафорама, дефиницијама и апстрактним објашњењима појмова које значајно превазилазе ниво знања и разумевање језика на основно-школском узрасту. Уобичавају се апстрактне дефиниције појмова и појава с мало разрађених примера. У историји, чињенице из прошлости се не доводе у везу са актуелним збивањима, већ се излажу у форми извештаја, а не приче (Шефер, Лазаревић, Стевановић, 2008).

Имајући у виду чињеницу почетка реализовања инклузивне наставе деце с ЛИО и њиховог укључивања у редован школски систем у Србији (Бројчин, Глумбић, 2007), мишљења смо да би добијени резултати у савладавању програмских садржаја из историје императивно морали да буду узети у обзир. Испитани обим садржаја морао би да буде искоришћен као репер о реалном опсегу савладивих садржаја из ове области, као и њихове оперативне употребљивости у животу ученика с ЛИО. Такође, могао би да послужи као оквир у креирању индивидуалних едукативних програма у овој области, који би могао да прати индивидуални ученички потенцијал (Brojčin, Banković, Glumbić, Weiss, 2012), у оквирима где је то потврђено овим резултатима, или да буде додатно

испитан и модификован, за примере оквира који екстремно мањка у потребном квалитету савладаности.

У сврху побољшавања усвајања садржаја специфично везаног за историју препоручује се стално коришћење природних визуелних средстава, макета, експеримената, интерактивних облика извођења наставе, коришћења метода активне наставе, Монтесори принципа и сл. (Ђурић-Здравковић, Јапунца-Милисављевић, 2012). Требало би настојати да се ученици укључе у наставни процес и да се развијају њихове интелектуалне и креативне способности (Јапунца-Милисављевић, Ђурић-Здравковић, 2010). На тај начин ће настава историје бити занимљива и неће бити сведена на пуко меморисање историјских чињеница. У настави историје требало би што чешће користити историјске карте (зидне, из атласа, уџбеника и друге литературе), илустрације (слике, дијапозитиви, шеме, графикони), документарне и игране видео и дигиталне материјале, доступне музејске експонате, као и обилазак културно-историјских споменика. Развијањем креативног и критичког мишљења ствара се могућност слободнијег и интересантнијег извођења наставе историје.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бројчин Б., Банковић С., Јапунца-Милисављевић М. (2011). Социјалне вештине деце и младих с интелектуалном ометеношћу. *Настава и васпитање*, 60(3), 419-429.
2. Бројчин Б., Глумбић Н. (2007). Укључивање деце са интелектуалном ометеношћу у редовне васпитне групе. *Педагогија*, 62(4), 610-619.
3. Бројчин Б., Глумбић Н. (2012). Интернализовани облици проблематичног понашања код деце са лаком интелектуалном ометеношћу школског узраста. *Специјална едукација и рехабилитација*, 11(1), 3-20.
4. Brojčin, B., Banković, S., Glumbić, N., Weiss, S. (2012). Učinki kooperativnega poučevanja v inkluzivnem izobraževanju. *Didactica Slovenica Pedagoška obzorja*, 27(5), 66-79.
5. Ђордић, А., Бојанин, С. (1992). Општа дефектолошка дијагностика. Београд: ЗУНС.
6. Donovan, S., & Bransford, J. (2005). *How Students Learn: History, Mathematics, and Science in the Classroom*. Washington, D.C.: National Academies Press.
7. Ђурић-Здравковић, А., Јапунца-Милисављевић, М. (2012). Усвојеност садржаја природе и друштва код ученика са лаком интелектуалном ометеношћу. У М. Глигоровић (ур.) *Зборник радова са ИИ научног скупа Стремљења и новине у специјалној едукацији и рехабилитацији*, 28.

- децембар 2012. (стр. 97-106). Београд: Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.
8. Глумбић, Н. (2005). Развојне специфичности ромске популације у школама за децу ометену у менталном развоју. Педагогија, 60(4), 495-510.
 9. Јапунца-Милисављевић, М. (2003а). Доживљај простора и успех у настави природе и друштва деце с лако менталном ретардацијом. Истраживања у дефектологији, (2), 109-116.
 10. Јапунца-Милисављевић, М. (2003б). Временска оријентација деце с лако менталном ретардацијом школског узраста. Београдска дефектолошка школа, (1-2), 159-163.
 11. Јапунца-Милисављевић, М. (2005а). Пажња код деце с лако менталном ретардацијом школског узраста. Истраживања у дефектологији, (6), 95-103.
 12. Јапунца-Милисављевић, М. (2005б). Перцептивне способности и општи школски успех деце с лако менталном ретардацијом. Београдска дефектолошка школа, (3), 105-115.
 13. Јапунца-Милисављевић, М., Ђурић-Здравковић, А. (2010). Неки чиниоци постигнућа у области природе и друштва код деце са лако интелектуалном ометеношћу. Иновације у настави, 23(3), 16-22.
 14. Јапунца-Милисављевић М., Бројчин Б., Банковић С. (2011). Практичне вештине код деце с интелектуалном ометеношћу, Педагогија, 66 (4), 572-578
 15. Коцић, Л. (1999). Корелација између школских оцена и резултата тестова знања. Зборник Института за педагошка истраживања, (31), 99-115.
 16. National Council for Curriculum and Assessment (NCCA) (2007). Guidelines for Teachers of Students with General Learning Disabilities. Retrieved October 17, 2012. from the National Council for Curriculum and Assessment website - http://www.ncca.ie/en/Curriculum_and_Assessment/Inclusion/Special_Educational_Needs/Download_Special_Educational_Needs_Guidelines/Guidelines_for_teachers_of_students_with_general_learning_disabilities.html
 17. Пешикан, А. (1994). Психологија и настава историје. Настава и васпитање, 43(5), 456-464.
 18. Шефер, Ј., Лазаревић, Е., Стевановић, Ј. (2008). Језик уџбеника: подстицај или препрека. Зборник Института за педагошка истраживања, 2, 347-368.
 19. U.S. Department of Education (2004). Helping Your Child Learn History. Washington, D.C.: Education Publications Center.
 20. Westwood, P. (2007). Commonsense Methods for Children with Special Educational Needs (5th edn). London: Routledge Falmer.

FORMING NOTIONS OF HISTORY FOR STUDENTS WITH MILD INTELLECTUAL DISABILITY

ALEKSANDRA ĐURIĆ-ZDRAVKOVIĆ*, ALEKSANDRA NOVAKOVIĆ**

* University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation, Belgrade

** "Sava Jovanović-Sirogojno" Primary School, Zemun

SUMMARY

Aim of this research is to determine the level of mastering content for subject History, as well as network of notions relevant for the specified content.

Research sample consists out of 120 students, both genders. A criterion that is used for choosing subjects are: students IQ between 51 and 69, age from 12 years to 15 and 11 months, primary school fifth, sixth, seventh, and eighth grade and absence of neurological, psychiatric, expressed emotional and multiple disorders.

Criterion test of knowledge for subject of History was used for this research.

Half of the respondents of 5th grade (50%) completely master the contents of the subject History. Slightly less than half of the 6th grade (47.78%) and 7th grade (45.56%) completely master this domain. The lowest percentage of mastering content was registered in the resolution of claims of the subject history in 8th grade (24.44%). This paper provides an overview of the network of formed notions within this teaching subject.

KEY WORDS: mild intellectual disability, history, forming notions